

Гордон Гордей – автор оригінальних українських танців у Канаді: автобіографічна розповідь про сорокарічну діяльність

«Голоси замовчених»

Створено і поставлено Гордоном Гордеєм
Хореографія Дейва Ганерта
Додаткова хореографія Стефани Лілі
Відеографія Стефана Романова
Музика Алексис Кохан («З Парижу до Києва»),
Марії Дан, Раена П'ю («Мілленія»)

У жовтні 2003 р. я почав працювати над концепцією і написанням лібрето для «Ворожих іноземців», модерного канадсько-українського розповідного театрального народного танцю з відеозображенням про несправедливе інтернування українських канадців у Канаді під час Першої світової війни. Прем'єра танцю «Шумка пам'ятає» відбулася 11 листопада 2006 р. в залі Northern Alberta Jubilee Auditorium в Едмонтоні. Я переглянув і створив танець під нинішньою назвою «Голоси замовчених», прем'єра якої відбулася в залі Northern Alberta Jubilee Auditorium 17 листопада 2012 р. Цей спектакль розпочинався з голосового озвучення, щоб дати глядачам зрозуміти контекст танцю.

«Вільні землі. Канада. Вільні землі. 160 акрів для кожного українського поселенця, реєстрація \$10. Земля, Багатство, Здоров'я, Мужність, Честь, Повага, Певність, Безпека. Вільні землі». (лібрето «Голоси замовчених», Гордон Гордей, серпень 2012)

Це повідомлення було поширене по Україні в 1896 р., коли Кліффорд Сіфтон, канадський міністр уряду, спробував прискорити поселення в Західній Канаді іммігрантами, які мали досвід в сільському господарстві. На 1914 р. близько 170000 українців відгукнулися на обіцянку «вільних земель» і поселилися в Канаді. Ці іммігранти приїхали до Канади з Габсбурської Австрії, до якої входили землі Західної України, і їхнє офіційне громадянство було встановлено як «австрієць», хоча вони були етнічними українцями. Вбивство престолонаступника Австро-Угорщини Фердинанда 28 червня 1914 р. і оголошення війни між Англією і Німеччиною 4 серпня 1914 р. спровокувало недовіру до усіх осіб німецької чи австро-угорської національності. 22 серпня 1914 р. в інтересах національної безпеки британський державний секретар від імені уряду Канади оголосив Закон про військовий час. У 1915 р. на вимогу цього закону понад 80000 німецьких і українських «ворожих іноземців», як їх називали, були зареєстровані Канадською королівською північно-західною поліцією.

Дейв Ганерт і Стефані Лілі зображають українських канадців, чії мрії були зруйновані Законом Канади про військові заходи у 1914 році в «Голосах замовчених», 2013. (З архіву «Шумки»)

Ці «ворожі іноземці» були змушені носити особисті реєстраційні документи і були під постійним наглядом. З 80000 зареєстрованих 8 579 «ворожих іноземців», більшість з яких були українці, було заарештовано і інтерновано до 24 тимчасових таборів на території Канади. Вони були змушені важко працювати, розчищати землю для доріг, будувати мости та залізниці. Між цими «ворожими іноземцями» були також серби, хорвати, словенці і турки. Інтерновані німці були головно ув'язнені в інших місцях і через свій статус в'язня війни не були зобов'язані виконувати важку роботу. Реєстрація та інтернування українських «ворожих іноземців» не був достатньо зорганізованим процесом. Молодих українських іммігрантів, які жили на фермах, залишали в спокої, бо їхня праця розглядалася як підтримка військових зусиль. Але молодих українців, які жили в містах, а також частину безробітних було заарештовано й інтерновано. Цей період канадської історії не викликає гордощів. Українські іммігранти, які приїхали зі Східної України, що була на той час під владою царської Росії, не підпадали під Закон військового часу. Приблизно 10000 українських іммігрантів зі Східної України та інших регіонів «загубилися», приховуючи своє австрійське громадянство і служачи в канадських військових силах під час Першої світової війни. Наприклад, Пилип Коновал з Кутківська (Україна) служив у Канадських військових силах і був одним з 93 канадців, які отримали найвищу нагороду за хоробрість, Хрест Вікторії.

«Під час першого національного інтернування в Канаді у 1914-1920 рр. тисячі українців та інших європейців було оголошено «ворожими іноземцями», змушених працювати на користь властителів. Вони були позбавлені громадських прав, і до них було застосовані державні санкції не за їхні вчинки, а лише за те, ким вони були і звідки приїхали». (Банф Крейг і Каньйон. Канадсько-українська асоціації громадянських свобод, 19 червня 2013)

Через дев'яносто один рік після тих подій, 25 листопада 2005 р., уряд Канади офіційно постановив законом С-331 (Закон визнання інтернування осіб українського походження) «... визнати, що особи українського походження були інтерновані в Канаді під час Першої світової війни ...» і «... висловити своє щире розкаяння за ті події ...».

«Після кількох місяців переговорів між федеральним урядом Канади та українсько-канадською громадою, представленою Українсько-канадською асоціацією громадянських свобод, Українсько-канадською фундацією ім. Тараса Шевченка, а також Конгресом українців Канади, 9 травня 2008 р. було засновано «Канадський фонд визнання інтернованих у Першій світовій війні» на суму 10 мільйонів доларів з метою відзначення і ознайомлення канадців з подіями першого національного інтернування в Канаді у 1914-1920 рр». (Канадський фонд визнання інтернованих у Першій світовій війні, 2013)

Саме на цьому тлі я розробив своє бачення історії інтернування українських канадців у танці. Я відчував глибоку особисту відповідальність, зокрема і через своє українське походження, донести цю історію через танець усім канадцам. Я знав, що не хочу робити класичне документальне оповідання, засноване на листах і записах інтерв'ю з тими, хто вижив, тому що фільм «Свобода має ціну» (1994) канадського режисера Юрія Лугового вже гарно і змістовно здійснив це. Я хотів схопити момент емоційного відчаю і сорому, які виринули в моїй свідомості, і передати це в розповіді про інтернування. Коли я дивився на фотографії інтернованих і читав щоденники, я не просто думав про те, що сталося в історичному контексті. Я уявляв собі, про що ці люди могли мріяти, коли лягали спати. Ці мрії, які неможливо було ув'язнити за колючим дротом, лягли в основу мого бачення танцю про інтернування. Я також хотів передати емоційний стан тих українців, які воювали у Першій світовій війні, і тих, хто не отримав такої нагоди, бо був інтернований. Я уявляв собі, як може почуватися особа, «засоромлена» країною, яка запросила розбудувати її державність своїми мозолями й потом на цих «вільних землях». «Шумка пам'ятає» – мультимедійний танець, який вшановував тих, хто воював, і тих, хто прагнув служити на користь державі. Він був реалізований під моїм керівництвом канадським хореографом модерного танцю Браеном Вебебом, постійним хореографом «Шумки» Дейвом Ганертом і «Шумкою». Виступ на сцені включав участь Миколи Фарини, ветерана Афганістану, і Біла Равлюка, ветерана Другої світової війни. Присутність цих солдатів пов'язала солдатів Першої світової війни з солдатами пізнішого часу і сьогодення. Музика до цього танцю взята з репертуару вінніпезької співачки Алексис Кохан та її групи «З Парижу до Києва». Її промовистий голос у «Ой, у полі могила» передавав драматичні емоції танцю. Відео «Шумка пам'ятає» було показане в Києві у 2008 р. в День пам'яті під патронажем колишнього посла Канади в Україні Абіни Дан. За підтримки художника і офіцера Ордена Канади Вероніка Тенант я подався на фінансування до Канадської ради. У листі підтримки Вероніка Тенант заявила:

«З потужним, унікальним голосом, складену з танцю, пісень, музики і відео, Гордей створив театральну пам'ять душі і людського страждання на тлі інтернування канадців українського походження, які були оголошені ворожими іноземцями... Ця тривожна тема виходить поза межі наших національних культур і має резонує з іншими національностями в нашій спільній історії Канади». (Вероніка Тенант)

Заява на фінансування була успішно підтриманою, і це дало мені ресурси переглянути «Шумка пам'ятає» і удосконалити танець, більше зосереджуючись на інтернуванні. Я також почав шукати нову назву, яка б спонукала візію творчої команди і викликала інтерес до інтернування у громадськості. Якщо «Шумка пам'ятає» зверталася до ідеї «визнання», то нова назва, «Голоси замовчених», зосереджувала танець на «активній участі» в історії інтернування, тобто надавала «голос» «замовченим», а потім їхній історії, якої цуралися в історії Канади. Як приклад, було залучено емоційний момент «голосу» у сцені «самогубства Василя Перчалюка». Перчалюк був інтернованим, бо мав австро-угорський паспорт. Під час свого інтернування в таборі для інтернованих «Замкова Гора» його наглядач був вражений Василевою наполегливою працею та відданістю. Він був звільнений і з власної волі вступив на службу до канадської армії, щоб довести свій патріотизм новій країні. Неймовірно, але його знову ув'язнили, вже у військовій формі в ніч перед відправленням його батальйону за море, тому що його документи свідчили, що він «ворожий іноземець». Ця відмова у військовій службі призвела до самогубства, яке було офіційно зареєстровано в поліцейських документах як «необдуманий вчинок занепаду духу».

Дейв Іанерт виконує акт самовбивства Василя Перчалюка, українського канадця, інтернованого як ворожого іноземця під час Першої світової війни. (З архіву «Шумки»)

Хореограф «Шумки» Стефані Лілі створила у танці сцену поховання, побудовану на метафорі українського траурного обряду. Це було візуально реалізовано за допомогою маятникового кишенькового годинника. Кишеньковий годинник був особливою особистою річчю для інтернованих, з якою було найважче розлучитися.

«Рух маятника було використано в цій сцені, щоб піднести душу Василя Перчалюка до раю, а також душі інших інтернованих, смерть яких не була власною. Грабіж усього особистого також представлений як форма смерті. Використання кишенькових годинників, як засобу, що зв'язував руки танцюристів, було спробою показати, що вони були «в'язні часу і ситуації». Танцювальний стиль є органічним і виражається емоціями, а також уособлюється діями, асоційованими печаллю біблійного масштабу. Я згрупувала танцюючих у три групи, щоб показати, що ув'язнені в різних таборах переживали те саме горе і той самий відчай».(Стефані Лілі, 2012)

Стефані Лілі тужить за інтернованими під час Першої світової війни в «Голосах замовчених» (2013).
Костюми: Трініті Чопик. (З архіву «Шумки»)

У фінальній частині твору «Голоси замовчених» я додав пісню канадської співачки Марії Дан, щоб підкреслити народну традицію розповіді через пісню. Виконана нею пісня «В тіні скелястих гір» стала важливою базою у втіленні метафори «людська залізниця душ».

«Слова Марії Дан «найкраще місце в світі стає потворним, якщо дивитися на нього через колючу огорожу», глибоко відгукнулося в мені. Ці слова є настільки промовистими, що я захотів показати іронію будівництва національного парку Банф. Адже один із туристичних скарбів Канади, збудований на кістках інтернованих українців, змушених працювати в таборах на Замковій горі. Я працював із танцюристами, щоб виразити цю метафору, побудувавши «людську залізницю» танцюристів. Залучення пісні Марії Дан допомагає пройти крізь ці душевні зображення «людської залізниці».
(Дейв Ганерт, 2012)

На мою думку «Голоси замовчених» ще не є завершеними. Ще є що розказати.

«Цим твором я продовжую свою мету творити для громади. Мій творчий шлях у Голосах замовчених промовляє оригінальністю, захоплюючою природністю і чуттєвістю сучасного театралізованого танцю XXI століття. У Голосах замовчених закладено сенс великої мети. Щоб кожен глядач після перегляду виніс для себе те, про що не думав перед виставою. Це є канадська історія, це є історія нашої української спадщини і історія кожної людини, якої за якихось обставин цуралися і якій не надавали можливості бути вірним своїй країні». (Гордон Гордей, 2013)